

УДК 368

О. К. Єлісєєва, А. Г. Кузнецова

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасний стан страхового ринку України, здійснено економіко-статистичний аналіз показників його розвитку. Встановлено особливості, характерні для вітчизняного ринку страхових послуг, та розглянуто тенденції його розвитку.

Ключові слова: страхування, ринок страхових послуг, страхові виплати, страхові премії.

Рассмотрено современное состояние страхового рынка Украины, осуществлен экономико-статистический анализ показателей его развития. Установлены особенности, характерные для отечественного рынка страховых услуг, и рассмотрены тенденции его развития.

Ключевые слова: страхование, рынок страховых услуг, страховые выплаты, страховые премии.

A modern condition of the insurance market of Ukraine is considered in the article, the economic and statistical analysis of indicators of its development is carried out. Features of the domestic market of insurance services are examined and the tendencies of its development are considered.

Key words: insurance, the market of insurance services, insurance payments, insurance bonuses.

Найважливішою сферою національної економіки України виступає фінансовий сектор, однією з його складових є страховий ринок, розвиток якого посідає одне з провідних місць у національній економіці. Актуальність дослідження вказаної сфери полягає в тому, що вона вкрай необхідна для забезпечення цивілізованого розвитку суспільства. Страховому ринку притаманна низка проблем, які є наслідком недосконалого законодавчого регулювання, відсутності єдиної стратегічної політики в галузі, а також економічної, політичної та соціальної нестабільності в країні. На сьогодні національна економіка потребує значних фінансових ресурсів, а страхова галузь є важливим інструментом, за допомогою якого можна акумулювати кошти для подальшого інвестування їх в економіку [1].

Наявний рівень розвитку страхування в Україні обумовлює необхідність постійного відстеження тенденцій та виявлення особливостей функціонування цієї сфери фінансової системи держави, що має важливе значення для ефективного функціонування не тільки економіки, а й усього суспільства, його соціального добробуту та рівня захищеності від реалізації негативних подій [8].

Вагомий внесок у дослідження стану ринку страхових послуг України та визначення перспектив його розвитку зроблено багатьма вченими та науковцями, серед яких С. С. Осадець, О. Д. Вовчак, В. Д. Базилевич, О. М. Музика, Г. В. Миськів, Р. А. Крамченко, Н. Ю. Шуригіна, О. В. Козьменко, В. П. Лісовал та ін.

У праці [6] дано визначення сутності страхового ринку, процесу його формування, а також визначено чинники, що негативно впливають на розвиток ринку страхових послуг, обґрунтовано шляхи для забезпечення стабільного розвитку національної економіки та інтеграції України до регіональних та світових страхових ринків.

Цікавий підхід до визначення проблем розвитку ринку страхових послуг було зроблено в роботі [5], у якій автори порівняли стан страхового ринку напередодні кризи та виокремили чинники, що призвели до поглиблення кризового становища у галузі.

Також аналіз стану ринку страхових послуг України в умовах світової фінансової кризи було розглянуто в роботі [7], де автори зосередили увагу на створенні

заходів активізації діяльності вітчизняних страхових компаній, які полягають у збільшенні частки коштів, інвестованих у корпоративні облігації за умови досить динамічного розвитку ринку корпоративних облігацій у цілому.

Перспективи розвитку страхового ринку з урахуванням впливу наслідків фінансової кризи розглянуто в праці [4], де встановлено, що подальший розвиток страхового ринку України залежатиме від розвитку вітчизняного фондового ринку і послуг, які будуть на ньому пропонуватися, та стабільності функціонування банківської системи і спільного регулювання банківського та небанківського ринку фінансових послуг.

На думку багатьох науковців, ринок страхових послуг розвивався зі значними проблемами ще до виникнення фінансової кризи. Ці проблеми були обумовлені відсутністю системного регулювання з боку держави, недосконалістю законодавства, нерозвиненістю фінансового ринку в цілому. Незважаючи на вагомий внесок вищезазначених авторів у розвиток теорії страхового ринку, подальшого дослідження потребує аналіз структури чистих страхових премій, систем, структури чистих страхових виплат для обґрунтування основних перспектив розвитку страхового ринку України відповідно до світових тенденцій. Метою статті є аналіз стану вітчизняного ринку страхових послуг, встановлення особливостей, тенденцій його розвитку, а також визначення перспектив та напрямів його розвитку.

Український страховий ринок перебуває сьогодні на шляху до інтеграції у світовий фінансовий простір. Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Про це свідчить відповідна статистична інформація Державної комісії з регулювання фінансових послуг щодо активів фінансових установ у період 2008–2010 рр., що представлена у табл. 1 [3].

Таблиця 1. Активи фінансових установ на кінець 2008-2010 рр.

Активи	2008 р.		2009 р.		2010 р.		Темпи приросту	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	2009/ 2008, %	2010/ 2009, %
Загальні активи	61 668,1	100,0	62 848,7	100,0	69 855,5	100,0	1,9	11,1
Страхові компанії	41930,5	68,0	41 970,1	66,8	45 234,6	64,8	0,1	7,8
Кредитні спілки	6 064,9	9,8	4218,0	6,7	3432,2	4,9	-30,5	-18,6
Фінансові компанії	6 011,8	9,7	7578,5	12,1	10 226,9	14,6	26,1	34,9
Юридичні особи публічного права	3 269,9	5,3	4 513,2	7,2	6 430,4	9,2	38,0	42,5
Інші кредитні установи	3 253,5	5,3	3 092,1	4,9	2 498,9	3,6	-5,0	-19,2
Недержавні пенсійні фонди	612,2	1,0	857,9	1,4	1144,3	1,6	40,1	33,4
Ломбарди	525,3	0,9	618,9	1,0	888,2	1,3	17,8	43,5

За обсягом активів страховий ринок посідає перше місце серед сегментів ринку небанківських фінансових послуг. Його частка в загальних активах 2010 р. становить 64,8 % і дорівнює 45,2 млрд. грн., що на 3,2 млрд. грн. перевищує відповідний показник 2009 року.

Загальна кількість страхових компаній наприкінці 2010 року становила 456. Порівняно з кінцем 2009 року кількість страхових компаній зросла на 6, з них

на 5 зменшилася кількість компаній зі страхування життя (до 67) та на 11 збільшилася кількість страхових компаній, інших, ніж страхування життя, – до 389 [2].

У 2010 р. на ринку страхування відбулося незначне «пожвавлення», при цьому показники ще не досягли докризових значень. Спостерігалось макроекономічне відновлення ринку страхування. Так, за 2010 р. частка валових страхових премій відносно ВВП становила 2,1 %, що на 0,1 в. п. менше порівняно з 2009 р. та на 0,4 в. п. менше порівняно з показником 2008 р.; частка чистих страхових премій відносно ВВП за 2010 р. становила 1,2 %, що на 0,1 в. п. менше порівняно з відповідним показником 2009 р. та на 0,5 в. п. менше порівняно з відповідним показником 2008 року.

Основним показником, що характеризує стан розвитку страхового ринку України, є розміри валових та чистих страхових премій, валових та чистих страхових виплат. Динаміку страхових премій та виплат за період 2008–2010 рр. можна побачити на рис. 1 [3].

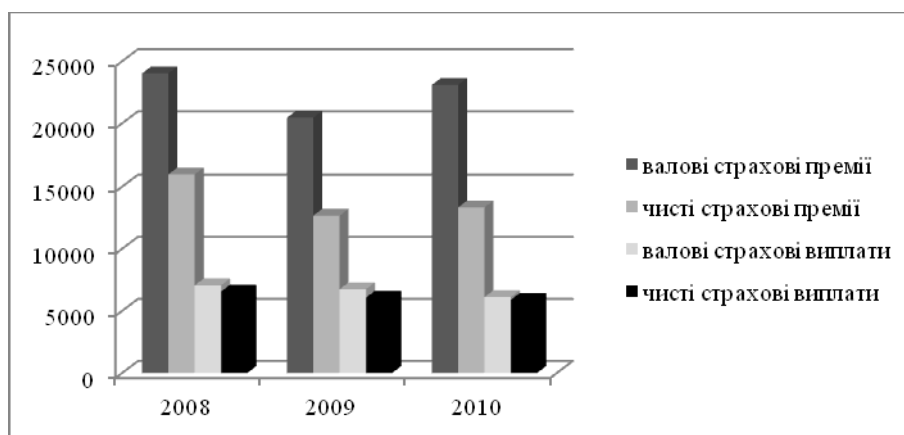

Рис. 1. Динаміка страхових премій та виплат за 2008–2010 рр., млн. грн.

Порівняно з 2009 р. на 2 639,6 млн. грн., що складає 12,9 %, збільшилися обсяги надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 669,7 млн. грн., що складає 5,3 %.

Основним фактором зростання валових страхових премій, порівняно з 2009 р., стало збільшення обсягу внутрішнього перестраховування на 1 969,9 млн. грн. (25,3 %). Необхідно відзначити, що розмір внутрішнього перестраховування вже перевищив докризовий рівень 2008 р. на 21,5 %.

Також відстежується тенденція зменшення питомої ваги чистих страхових премій у валових страхових преміях протягом останніх років: 2008 р. – 66,6 %; 2009 р. – 61,9 %; 2010 р. – 57,7 %. Основними змінами за видами страхування, що вплинули на це, є зростання премій за майновими видами страхування, а саме: страхування вантажів – на 225,3 млн. грн. (24,2 %); страхування майна – на 190,9 млн. грн. (12,8 %).

За 2010 р. суттєво зменшилися порівняно з 2009 р. на 487,9 млн. грн. страхування кредитів та на 149,4 млн. грн. скоротилося страхування фінансових ризиків. Динаміку чистих страхових премій за 2008–2010 рр. представлено в табл. 2 [3].

Таблиця 2. Динаміка чистих страхових премій за 2008–2010 рр.

Види страхування	2008	2009	2010	Темпи приросту	
				2009/2008	2010/2009
	млн. грн.			%	%
Автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	6312,1	4981,8	5059,0	-21,1	1,5
Страховання майна	1630,4	1489,9	1680,8	-8,6	12,8
Страховання від вогневих ризиків	1204,6	931,0	1156,3	-22,7	24,2
Страховання фінансових ризиків	1395,6	905,1	755,7	-35,1	-16,5
Страховання життя	1095,3	826,9	906,0	-24,5	9,6
Медичне страхування	636,3	724,1	809,4	13,8	11,8
Страховання вантажів та багажу	699,7	378,6	801,7	-45,9	111,8
Страховання відповідальності перед третіми особами	434,1	485,8	505,9	11,9	4,1
Страховання кредитів	1178,7	744,3	256,4	-36,9	-65,6
Страховання від нещасних випадків	417,8	287,8	348,9	-31,1	21,2
Авіаційне страхування	148,7	202,3	222,9	36,1	10,2
Страховання медичних витрат	142,6	167,8	213,9	17,7	27,5
Страховання від нещасних випадків на транспорті	120,8	126,1	133,6	4,3	6,0
Інші види страхування	565,2	406,5	477,2	-28,1	17,4
Всього	15981,8	12658,0	13327,7	-20,8	5,3

Порівняно з 2009 р. на 9,4 % зменшилися валові страхові виплати та відшкодування, обсяг чистих страхових виплат зменшився на 2,8 %. Структуру чистих страхових премій за видами страхування за 2010 рік представлено на рис. 2 [2].

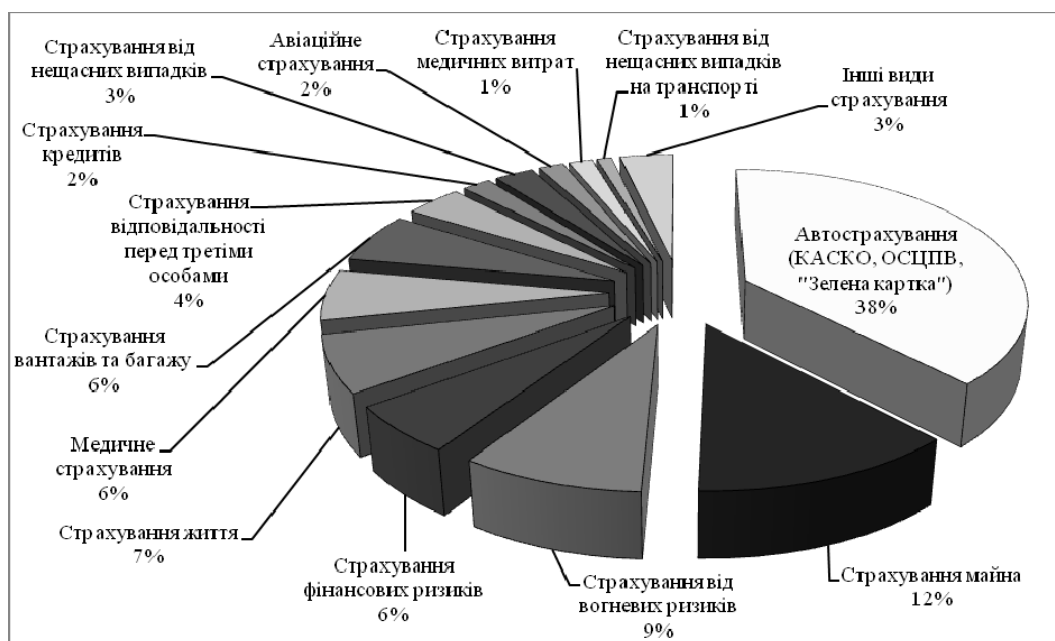

Рис. 2. Структура чистих страхових премій за 2010 рік, %

У структурі чистих страхових премій за видами страхування за 2010 р. найбільша частка належить таким видам страхування, як автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 5 059,0 млн. грн., що складає 37 % (відповідно у 2009 р. цей показник становив 4 981,8 млн. грн. – 39 %); страхування майна –

1 680,8 млн. грн., що складає 12 % (відповідно у 2009 р. – 1 489,9 млн. грн. – 12 %); страхування від вогневих ризиків – 1 156,3 млн. грн., що складає 8 % (відповідно у 2009 р. – 931,0 млн. грн. – 7 %); страхування життя – 906,0 млн. грн., що складає 7 % (відповідно у 2009 р. – 826,9 млн. грн. – 7 %); страхування фінансових ризиків – 755,7 млн. грн., що складає 6 % (відповідно у 2009 р. – 905,1 млн. грн. – 7 %). Динаміку чистих страхових виплат за 2008-2010 р. представлено в табл. 3 [2].

Таблиця 3. Динаміка чистих страхових виплат за 2008–2010 рр.

Види страхування	2008	2009	2010	Темпи приросту	
				2009/2008	2010/2009
	млн. грн.			%	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	3347,0	3014,4	2538,2	-9,9	-15,8
Страхування фінансових ризиків	1461,7	1577,9	1959,1	7,9	24,2
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	461,0	550,7	632,9	19,5	14,9
Страхування кредитів	616,9	355,1	151,1	-42,4	-57,5
Страхування від вогневих ризиків	321,2	160,0	177,0	-50,2	10,6
Страхування майна	82,0	109,7	133,8	33,7	22,0
Страхування медичних витрат	44,8	72,7	83,8	62,3	15,3
Страхування життя	40,9	62,7	52,6	53,2	-16,0
Інші види страхування	170,5	153,2	157,1	-10,1	2,5
Всього	6546,1	6056,4	4558,7	-7,5	-2,8

На зменшення чистих страхових виплат, у першу чергу, вплинули такі зміни: на 476,2 млн. грн. (15,8 %) зменшилися виплати з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»); на 204 млн. грн. (57,5 %) зменшилися виплати зі страхування кредитів. При цьому на 381,3 млн. грн. (24,2 %) збільшилися виплати зі страхування фінансових ризиків (що, на тлі скорочення чистих премій за цим видом, пояснюється виплатами за договорами, укладеними в попередні роки). Структуру чистих страхових виплат за 2010 р. представлено на рис. 2 [2].

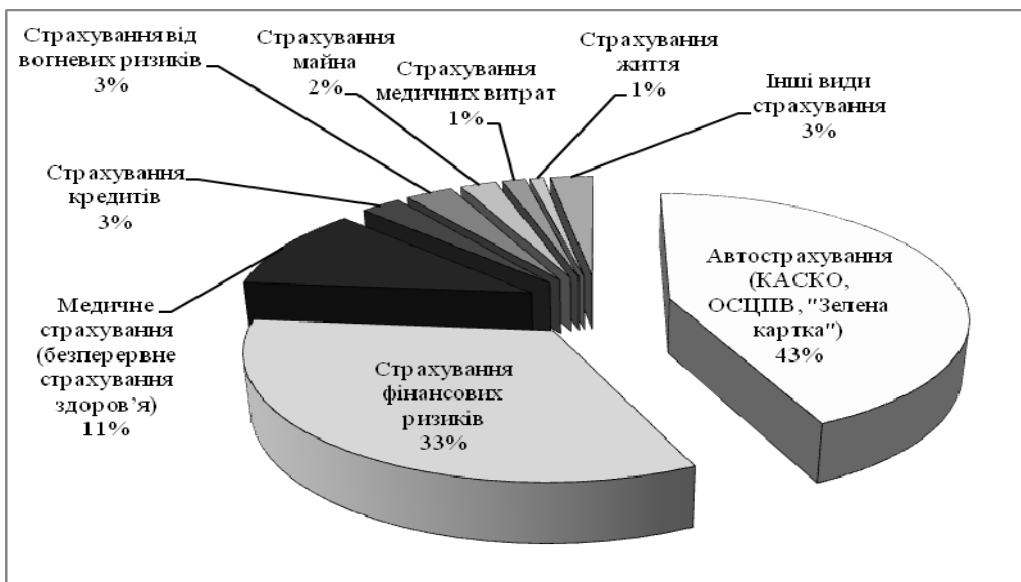

Рис. 3. Структура чистих страхових виплат за 2010 рік, %

У структурі чистих страхових виплат у 2010 р. найбільша частка страхових виплат припадала на такі види страхування, як автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 43 %; страхування фінансових ризиків – 33 %; частка медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) становила 11 %.

Становлення страхового ринку в Україні, подальший його успішний розвиток залежатимуть від розширення переліку страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоспроможності, розширення інфраструктури, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, підвищення вимог до діяльності страхових організацій, подальшої інтеграції України у міжнародні структури, а також створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням, залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань соціального страхування [8].

До суттєвих проблем, від вирішення яких залежить подальший розвиток страхового ринку України, належить впровадження ефективного інструментарію регулювання аналізованого сегмента фінансового ринку та забезпечення якісного контролю за діяльністю учасників ринку страхових послуг.

Розвиток страхового ринку України обумовлює необхідність визначення основних напрямів формування ефективного механізму надання страхових послуг для забезпечення страхового захисту, зокрема: страхування майна, відповідальності, фінансових ризиків, а також медичного страхування, страхування життя від нещасних випадків. Необхідно передбачити розширення переліку страхових послуг, інфраструктури, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, подальшу інтеграцію України в міжнародні структури.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / В. Д. Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
2. Звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
3. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/sk_2010.pdf
4. Козьменко О. В. Перспективи розвитку страхового ринку України після світової фінансової кризи / О. В. Козьменко, Г. В. Кравчук // Вісник Української академії банківської справи НБУ. – 2011. – С. 142–150.
5. Миськів Г. В. Вплив фінансової кризи на динаміку страхового ринку України / Г. В. Миськів, Р. А. Крамченко // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – Вип. 20.5.– С. 125–131.
6. Музика О. М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку в Україні / О. М. Музика // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 98–115.
7. Шуригіна Н. Ю. Страховий ринок України в умовах світової фінансової кризи / Н. Ю. Шуригіна // Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип.1 (28).– С. 88-95.
8. Яворська Т. В. Страхові послуги: навч. посіб. / Т. В. Яворська. – К.: Знання, 2008. – 350 с.

Надійшла до редакції 30.10.2011